

Τριώδιον Κατανυκτικόν

Ἔνα Πνευματικὸ Ταξίδι
πρὸς τὸ Τέλος τοῦ παλαιοῦ
καὶ τὴν Ἀρχὴ τοῦ Νέου

■ Περίοδος Τριωδίου: † Κυριακὴ Τελώνου καὶ Φαρισαίου

Προσανατολισμὸς πρὸς τὸ οὐσιῶδες: τὴν ταπείνωση*

«Τὸ οὐσιῶδες τῆς Σαρακοστῆς δὲν εἶναι ἡ νηστεία...»

Ἡ Παραβολὴ τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου. IB' αἰ., Σερβία.

Νὰ λοιπὸν πού φθάσαμε στὴν πρώτη αὐτὴ Κυριακὴ τοῦ Τριωδίου πού μᾶς προετοιμάζει ἀπευθείας γιὰ τὴν Μεγάλη Τεσσαρακοστή.

Καὶ ἡ Ἐκκλησία μας, παίρνοντας ὡς θέμα τῆς Κυριακῆς αὐτῆς τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Τελώνου καὶ τοῦ Φαρισαίου (Λουκ. ιγ' 10-14), μᾶς προσανατολίζει ἀμέσως πρὸς τὸ οὐσιῶδες.

Τὸ οὐσιῶδες τῆς Σαρακοστῆς δὲν εἶναι ἡ νηστεία, εἶναι ἡ ταπείνωση, ἡ ταπείνωση τῆς ψυχῆς.

Καὶ ὅπως ἔχουν πεῖ ὀρισμένοι Πατέρες, σκοπὸς τῆς νηστείας δὲν εἶναι νὰ δυναμώσει τὴν θέλησή μας, δὲν εἶναι νὰ μᾶς βοηθήσει νὰ τιθαστεύσουμε τὴν σάρκα μας. **Κύριος σκοπὸς τῆς νηστείας εἶναι νὰ ταπεινωθεῖ ἡ ψυχὴ μας. Νὰ φανερώσουμε μὲ μία ἐξωτερικὴ συμπεριφορὰ, ἡ ὁποία περιλαμβάνει ὀλόκληρο τὸ εἶναι μας, μαζί καὶ τὸ σῶμα μας, τὴν ταπείνωση τῆς ψυχῆς. Τὴν ταπείνωση, τὴν τόσο σημαντικὴ, πού σήμερα τὴν ἔχουμε ἀνάγκη περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ.**

Ὁ Ἅγιος Ἀντόνιος, τὸν Δ' αἰῶνα, ἔλεγε: «Εἶδον ἐγὼ τὰς παγίδας τοῦ διαβόλου ἠπλωμένας ἐν τῇ γῆ καὶ εἶπον· τίς ἄρα φεύξεται ταῦτας; καὶ ἤκουσα φωνῆς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης: ἡ ταπεινοφροσύνη!» Εἶδα τις παγίδες τοῦ διαβόλου ἀπλωμένες σὲ ὅλη τὴν γῆ· καὶ ἀναρωτήθηκα; ποιός

ἄραγε μπορεῖ νὰ τις ἀποφύγει; **Καὶ** ἄκουσα μία φωνὴ ἀπὸ τὸν οὐρανὸ νὰ μοῦ ἀπαντᾷ: ἡ ταπεινοφροσύνη!

Πράγματι, ἂν δοῦμε τὸν κόσμον ἔτσι ὅπως εἶναι γύρω μας σήμερα, νομίζω ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου, αὐτὴ [ἡ ἀποκάλυψη καὶ] ἡ διαπίστωση ποὺ ἔκανε γιὰ τὴν ἐποχὴ του, σήμερα εἶναι πιὸ ἀληθινὴ ἀπὸ ποτέ.

Τὰ δίχτυα τοῦ διαβόλου εἶναι ἀπλωμένα σὲ ὅλο τὸν κόσμο. **Ὁ** σατανᾶς παραμένει καὶ εἶναι, περισσότερο ἀπὸ ὅποτεδήποτε ἄλλοτε, ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου. **Παντοῦ** συναντοῦμε πειρασμούς, τὰ πάντα μᾶς παρακινοῦν νὰ ζοῦμε ἀντίθετα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο, ἀλλὰ **αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ αὐτὸν τὸν μολυσμὸ εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη**· αὐτὴ γιὰ τὴν ὁποία κάποιοι Πατέρες μᾶς λένε ὅτι, κατὰ κάποιον τρόπο, **μπορεῖ νὰ εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ μᾶς σώσει.**

Βεβαίως, ὅλες οἱ χριστιανικὲς ἀρετὲς εἶναι ἀναγκαῖες, ἀλλὰ συν-οψίζονται στὴν **ταπεινοφροσύνη**. **Μπορεῖ** νὰ μὴν τὰ καταφέρνουμε σὲ πολλὲς ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς ἀρετὲς, ἂν ὅμως ἔχουμε **ταπεινοφροσύνη**, μπορεῖ νὰ ἀρκεῖ γιὰ νὰ μᾶς ἀνεβάσει ὡς τὸν οὐρανό.

Διότι ἡ ταπεινοφροσύνη αὐτὴ, ὅπως πάλι λένε οἱ Πατέρες μας, δὲν εἶναι ἀπλῶς μία ἀρετὴ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες, ἀλλὰ –ἔτσι διδάσκει ἕνας ἀπὸ τοὺς Πατέρες τῆς ἐρήμου– εἶναι τὸ ἄρτυμα ποὺ νοστιμίζει ὅλες τὶς ἀρετὲς, καὶ ὀφείλει νὰ ἀρωματίζει ὀλόκληρη τὴν πνευματικὴ μας ζωὴ. **Ὅ**τι καὶ ἂν κάνουμε στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ, ὅποιες καὶ ἂν εἶναι οἱ νηστεῖες καὶ τὰ καλὰ μας ἔργα, δὲν ἔχουν ἀξία στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν καρυκεύονται ἀπὸ τὸ ἀλάτι τῆς **ταπεινοφροσύνης**.

* * *

Τί εἶναι, ὅμως, ἡ **ταπεινοφροσύνη**; **Ἐ**, λοιπὸν καὶ ἐδῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες μᾶς λένε ὅτι δὲν μπορούμε νὰ ἐκφράσουμε τί εἶναι ἡ **ταπεινοφροσύνη**, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι καθαρὰ κάτι θεϊκό. **Καὶ** ὅπως δὲν μπορούμε νὰ ὀρίσουμε τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ γνωρίσουμε καὶ τί εἶναι στὴν οὐσία τῆς ἡ **ταπεινοφροσύνη**. **Πράγματι**, εἶναι κάτι θεῖο.

Ὁ Χριστὸς μᾶς εἶπε: **«Μάθετε ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ»** (Μαθ. ια’ 29). **Ναί, ὁ Θεὸς εἶναι ταπεινός.** **Ὁ**χι μόνον ὁ Χριστὸς ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ, κατὰ κάποιον τρόπο, **ὁ Θεὸς μέσα στὴν ἴδια Του τὴν θεότητα εἶναι ταπεινός**· δηλαδή δὲν ἀποτελεῖ ἐγωκεντρικὴ κατάφαση τοῦ Ἐαυτοῦ Του, ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, εἶναι ὀλοκληρωτικὴ αὐτοπροσφορά.

Μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοια **ὁ Θεὸς εἶναι ταπείνωση, καὶ ἡ ταπείνωση θεῖο πραγματικὰ ἰδίωμα καὶ μετοχὴ στὸ ἴδιο τὸ «εἶναι» τοῦ Θεοῦ.** **Ὅ**στε, καὶ ἂν δὲν μπορούμε νὰ ἐκφράσουμε, ἂν δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε στ’ ἀλήθεια τί εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, μπορούμε ἤδη νὰ τὴν γευόμαστε ὡς **ταπείνωση**, στὸν βαθμὸ ποὺ τὴν ἀσκοῦμε.

Και πῶς στήν ἀσκοῦμε;

Σύμφωνοι, δὲν μπορούμε νὰ ξέρουμε τὶ εἶναι ἡ **ταπεινώση** στήν φύση μας, ἀλλὰ οἱ ἅγιοι Πατέρες μᾶς ἀποκαλύπτουν τὴν **ὁδὸ**, μᾶς φανερώνουν τὸν **δρόμο** ποὺ ὀδηγεῖ ἐκεῖ. **Και** αὐτὸ εἶναι τὸ σημαντικὸ γιὰ μᾶς.

Ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος αὐτός;

Πολλὰ πράγματα, πολλές πτυχὲς τῆς πνευματικῆς ζωῆς ὀδηγοῦν στήν **ταπεινώση**.

Ἀλλὰ, τρία πράγματα, πιστεύω, εἶναι τὰ σημαντικότερα.

α. Κατ' ἀρχάς, νὰ μὴ μιμηθοῦμε τὸν Φαρισαῖο ἀλλὰ ἀντιθέτως νὰ μιμηθοῦμε τὸν Τελώνη.

Νὰ μὴ θεωροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καλύτερους ἀπὸ τοὺς ἄλλους. **Νὰ** μὴν τοὺς κρίνουμε. **Διότι** στὸν βαθμὸ ποὺ δὲν κρίνουμε τοὺς ἄλλους, εἴτε ἐξωτερικὰ μὲ τὰ λόγια μας εἴτε μέσα μας –βλέπετε τὰ λόγια εἶναι πάντοτε ἐκφραση τῶν λογισμῶν μας– μπορούμε νὰ φθάσουμε στήν **ταπεινοφροσύνη**.

Ἀντιθέτως, ἂν κρίνουμε τοὺς ἄλλους, ἂν ἔχουμε γι' αὐτοὺς λόγους κρίσεως καὶ κατακρίσεως, παίρνουμε δρόμο ἀντίθετο πρὸς τὴν **ταπεινοφροσύνη**, μιμούμαστε τὸν Φαρισαῖο καὶ δὲν θὰ δικαιωθοῦμε, θὰ ἀποκοποῦμε ἀπὸ τὸν Θεό.

Ἄν πάλι συνεχῶς ἀναγνωρίζουμε, ὅτι σφάλλουμε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅπως ὁ Τελώνης, ἂν λυπούμαστε γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ τὶς ἀναγνωρίζουμε, ταπεινώνοντας ἔτσι τὸν ἑαυτό μας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἔ... τότε ναί, βαδίζουμε τὴν ὁδὸ τῆς **ταπεινοφροσύνης**.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ **Εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ** εἶναι παρούσα στήν προσευχὴ τοῦ Τελώνη (τῆς ἔλειπε ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ, αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τόσο σημαντικό, ποὺ εἰσήγαγε μετὰ ἡ Παράδοση): **«Κύριε, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν!»** καὶ δὲν πρέπει νὰ λείπει ἀπὸ τὰ χεῖλη μας.

Μόνο στὸν βαθμὸ ποὺ ἡ στάση αὐτὴ τοῦ Τελώνη θὰ σφραγίσαι βαθειὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδιά μας, θὰ μπορούμε, ἀλλὰ καὶ θὰ ὀφείλουμε, νὰ εὐχαριστοῦμε ἀδιαλείπτως τὸν Κύριο. **Ὅχι** ὅπως τὸ ἔκανε ὁ Φαρισαῖος, ποὺ εὐχαριστοῦσε τὸν Θεὸ ἐπειδὴ δὲν ἦταν ὅπως οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἐλάττωμα, ἀλλὰ θὰ Τὸν εὐχαριστοῦμε ἐπειδὴ, ἐνῶ δὲν εἴμαστε παρὰ φτωχοὶ ἁμαρτωλοὶ ποὺ δὲν ἔχουμε τίποτε, Ἐκεῖνος μᾶς ἔχει γεμίσει μὲ τὰ δῶρα Του. **Και** αὐτὴ ἀκόμη ἡ εὐχαριστία εἶναι καὶ πάλι σημεῖο **ταπεινοφροσύνης**.

Ἄρα, τὸ πρῶτο βῆμα πρὸς τὴν **ταπεινοφροσύνη** εἶναι τὸ νὰ καταδικάζουμε τὸν ἑαυτό μας, νὰ ἀναγνωρίζουμε τὴν ἁμαρτωλότητά μας, καὶ ποτὲ νὰ μὴν κατηγοροῦμε, ποτὲ νὰ μὴν κρίνουμε καὶ κατακρίνουμε τοὺς ἄλλους.

Ὁ Τελώνης καὶ ὁ Φαρισαῖος.
Ψηφιδωτό, Ραβένα.

β. Στην συνέχεια, οί Πατέρες μᾶς συνιστοῦν, ὡς ὁδὸ πρὸς τὴν **ταπεινώση**, τὴν **ὑπακοή**.

Ἐχει σημασία ἐξ ἄλλου ὅτι ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος στὸ ἔργο του «Οὐρανοδρόμος Κλίμαξ» – τὸ βιβλίον αὐτὸ ποῦ ἡ Ἐκκλησία συνιστᾶ νὰ μελετοῦν ὅλοι οἱ Χριστιανοί, κυρίως κατὰ τὴν Μεγάλῃ Τεσσαρακοστή – ὁ Ἅγιος λοιπὸν αὐτὸς δὲν μιλάει γιὰ **ταπεινοφροσύνη** στὴν ἀρχὴ τῆς Κλίμακος του, ἀλλὰ τὸ κάνει σὲ μία ἀπὸ τὶς τελευταῖες βαθμίδες, τὴν εικοστὴ πέμπτη.

Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ ταπεινοφροσύνη δὲν εἶναι ἀναγκαία ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Ἀλλὰ δὲν μπορούμε νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν γεύση, τὸ ἄρωμα τῆς ταπεινοφροσύνης, παρὰ μόνον ὅταν ἔχει καλὰ ριζώσει μέσα μας.

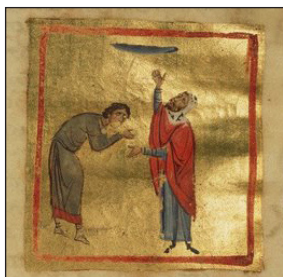
Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος μιλάει πρῶτα, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς Κλίμακος, γιὰ τὴν **ὑπακοή: ὑπακοή ὡς ἐκκοπή τοῦ ἰδίου θελήματος. Ἡ ὑπακοή δὲν εἶναι κάτι ποῦ ζητεῖται μόνον ἀπὸ τοὺς Μοναχοὺς, δὲν εἶναι ὑποχρέωση ποῦ ἀναλαμβάνει μόνον ὁποῖος εἰσέρχεται στὴν μοναστικὴ ζωή.**

Γιὰ νὰ ὑπακούουμε δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχουμε κάποιον Ἠγουμένο, νὰ ζοῦμε σὲ Ἀδελφότητα... Κάθε Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ ἀσκεῖ τὴν ὑπακοή. Καὶ ὄχι μόνον ἔναντι ὅσων ἔχουν ἐξουσία μέσα στὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ, ὅπως λέει ὁ Ἅγιος Βενέδικτος, ὁ πατέρας τῶν Μοναχῶν τῆς Δύσεως, **οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ ὑπακούουν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο. Νὰ ἔχουν δηλαδὴ ὅλοι τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς παραίτησης ἀπὸ τὸ θέλημά τους, τῆς ἀπάρνησης τῶν προτιμήσεων καὶ τῶν γούστων τους, τῶν μικρῶν προσωπικῶν τους φαντασιώσεων, ὥστε νὰ ὑποχωροῦν εὐκόλα στὸς ἄλλους, ὅταν δὲν διακυβεύεται κάτι τὸ σημαντικό, ὅταν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ γούστα, προτιμήσεις, συγκεκριμένες ιδέες ποῦ ἔχουμε καί, τὸ ἐπαναλαμβάνω, δὲν ἀφοροῦν σὲ τίποτε τὸ οὐσιῶδες στὴν ζωὴ μας.**

Ἡ στάση αὐτὴ τῆς ὑπακοῆς, τῆς παραίτησης ἀπὸ τὸ θέλημά μας, ἢ στάση κατὰ τὴν ὁποία δίνουμε προτεραιότητα στὸς ἄλλους καὶ ὄχι στὸν ἑαυτὸ μας, τὸ νὰ προτιμοῦμε τὸ δικό τους συμφέρον ἔναντι τοῦ δικοῦ μας, τὶς δικές τους ἐπιθυμίες ἀντὶ τῶν δικῶν μας, εἶναι πολὺ σημαντικὴ, ἂν θέλουμε νὰ προχωρήσουμε πρὸς τὴν ταπεινώση.

Καὶ ἀντίστροφα, ἂν δὲν ἔχουμε αὐτὴν τὴν ὑπακοή, ἂν προκρίνουμε πάντα τὸ δικό μας θέλημα, ἂν θέλουμε πάντα νὰ αὐτοεπιβεβαιωνόμαστε καὶ νὰ ἀκολουθοῦμε τὶς προτιμήσεις καὶ φαντασιώσεις μας, τότε δὲν θὰ φθάσουμε ποτὲ στὴν ταπεινώση, δὲν θὰ πετύχουμε ποτὲ τὴν ἐν Χριστῷ σωτηρία.

γ. Τέλος, ἓνα τρίτο σημεῖο. **Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος κυρίως,**

ἀλλὰ καὶ ὁ Ἅγιος Δωρόθεος τῆς Γάζης, ἐπιμένον ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορά, τὶς ἐξωτερικὲς στάσεις στὶς ὁποῖες μεταφράζεται ἡ ταπεινοφροσύνη.

Εἶμαστε σῶμα καὶ ψυχὴ, καὶ οἱ ἐξωτερικὲς αὐτὲς στάσεις συμβάλλουν στὸ νὰ ριζώνει ἡ ταπεινώση καὶ νὰ αὐξάνει μέσα μας.

Ὁ Τελώνης σκύβει, χτυπᾷ τὸ στήθος του, ἐξ οὗ καὶ ἡ σημασία πού ἔχει στὴν προσευχή μας ἡ στάση πού παίρνουμε, οἱ μετάνοιες, μικρὲς καὶ μεγάλες πού κάνουμε, τὶς ὁποῖες ἡ Ἐκκλησία περιλαμβάνει στὴν θεία λατρεία κυρίως κατὰ τὴν Σαρακοστή, ἀλλὰ καὶ οἱ ὁποῖες ἔχουν θέση σημαντικὴ στὸν δικό μας κανόνα τῆς ἀτομικῆς προσευχῆς.

Καὶ μετὰ, στὴν καθημερινή μας ζωὴ, ὑπάρχουν τόσοι τρόποι, μὲ τοὺς ὁποῖους προσπαθοῦμε νὰ ἐπιβληθοῦμε στοὺς ἄλλους, προσπαθοῦμε νὰ ἐπιβεβαιωθοῦμε ὡς ἀνώτεροί τους, εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ ντύσιμο εἴτε γιὰ τὰ ἀντικείμενα πού χρησιμοποιοῦμε.

Ἡ ἀπλότητα, ἡ ταπεινοφροσύνη σὲ ὅλα αὐτά, ἔχουν σημασία στὴν προσπάθειά μας.

Ὅπως καὶ πάλι λένε οἱ ἅγιοι Πατέρες: «**Δ**ὲν νιώθεις τὸ ἴδιο –μιλοῦσαν σὲ ἀνθρώπους τοῦ 4ου ἢ τοῦ 5ου ἢ τοῦ 6ου αἰῶνα– δὲν νιώθεις τὸ ἴδιο ἂν πηγαίνεις ἀνεβασμένος σὲ γαῖδαρο ἢ σὲ μεγαλόπρεπη ἄμαξα». **Α**ντίστοιχα, δὲν νιώθεις τὸ ἴδιο, ἂν ἔχεις ἓνα πολυτελὲς αὐτοκίνητο πού ταπεινώνει τοὺς ἄλλους ἢ ἂν ἔχεις κάτι χρηστικὸ καὶ ἀπλό. **Δ**ὲν νιώθουμε τὸ ἴδιο, ὅταν τὸ αὐτοκίνητο μας ἀναπτύσσει μεγάλες ταχύτητες καὶ ὅταν κινούμαστε μὲ ἀμάξι μετρίων ἐπιδόσεων.

Ἡ προσοχὴ σὲ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἄλλος ἓνας τρόπος νὰ ἀσκοῦμε τὴν ταπεινοφροσύνη. **Μ**πορεῖ νὰ φαίνονται ἀσήμαντα, δὲν εἶναι ὅμως. **Α**κόμη καὶ μὲ τὸν τρόπο πού ὀδηγοῦμε μπορούμε νὰ ταπεινοφρονοῦμε ἢ νὰ ἐκδηλώνουμε τὴν ὑπερηφάνεια πού μᾶς διακατέχει.

Μποροῦμε νὰ κάνουμε τὴν ταπεινοφροσύνη νὰ ριζώσει μέσα μας καὶ μπορούμε, ἀντιθέτως, νὰ υἰοθετοῦμε ὑπερήφανη στάση καὶ νὰ αὐξάνουμε τὸν ἐγωϊσμό μέσα μας. **Ναί,** σὲ ὅλη μας τὴν καθημερινότητα, στὰ πιὸ ἀπλά, στὰ πιὸ καθημερινά, στὰ πιὸ συνηθισμένα μπορούμε νὰ δουλέψουμε, ταπεινώνοντας εἰς βάθος τὴν ψυχὴ μας, ἢ ἀντίθετα νὰ μιμούμαστε, μὲ τὸν ἓνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο, τὸν Φαρισαῖο.

* * *

Εἶθε τὸ εὐαγγέλιο τῆς Κυριακῆς αὐτῆς νὰ μᾶς παρακινήσει νὰ στραφοῦμε μέσα μας, νὰ δοῦμε τί κάνουμε στὸ θέμα τῆς ταπεινοφροσύνης ἢ τουλάχιστον ἂν ἔστω ξεκινᾶμε.

Δὲν κρίνουμε; **Δ**ὲν κατακρίνουμε; **Δ**ὲν ἐκφέρουμε λόγους κριτικῆς;

Ξέρουμε να δίνουμε στην όλη συμπεριφορά μας, στὸν ὅλο τρόπο διαβίωσής μας τὸ ἄρωμα τῆς **ταπεινοφροσύνης** ἢ ἀντιθέτως προσπαθοῦμε νὰ ἐπιβληθοῦμε στοὺς ἄλλους, νὰ διακρινόμαστε ἀπὸ αὐτούς, νὰ ἐπιβιβαιωνόμαστε κατὰ τρόπους ποὺ φανερώνουν, ἀνεπαίσθητα ἴσως, ἀλλὰ ἐπικίνδυνα, ὅτι ἔχουμε ἐγωϊσμό;

Εἶθε νὰ ἀποφύγουμε καθετὶ ποὺ μοιάζει μὲ τὴν στάση τοῦ Φαρισαίου καὶ **πρότυπό μας νὰ γίνει ὁ Τελώνης** τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς. **Τ**ότε μόνον ἡ **ταπεινοφροσύνη** θὰ γεμίσει τὴν καρδιά μας, ἡ **ταπεινοφροσύνη** αὐτή, μὲ τὴν ὁποία μιμούμαστε τὸν Χριστό, δυνάμει τοῦ Παναγίου Πνεύματος, πρὸς δόξαν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τοὺς αἰῶνας. **Ἀμήν!**

(*) π. Πλακίδα Deseille, «Μυστικὴ Ἄνοδος», σελ. 23-32, ἐκδόσεις «Ἑαρ», Φεβρουάριος 2022. • Ἐπιμέλ. ἡμετ.